

IRODALOM

- Anonymus – Kézai Simon (2004): *A magyarok cselekedetei*. (ford. Veszprémy László) Osiris, Budapest
- Asvaghósa (1999): *Buddha élete. Buddhacsarita*. (ford. Vékerdi József) Terebess, Budapest • <http://mek.niif.hu/00100/00158/00158.htm>
- Dromp, Michael R. (2005): *Tang China and the Collapse of the Uighur Empire: A Documentary History*. Brill, Leiden
- Györfly György (1948): *Kronikáink és a magyar őstörténet*. Néprudományi Intézet, Budapest
- Györfly György (szerk.) (1986): *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai*. Gondolat, Budapest
- Kakuk Zsuzsa (szerk.) (1985): *Örök köbe véve. A régi török népek irodalmának kistükré*. Európa Könyvkiadó, Budapest

- Kristó Gyula (1980): *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Magvető, Budapest
- Kumekov, Bolat E. (2013): *Arap Kaynaklarına Göre IX-XI. Asırlarda Kimek Devleti*. Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Ligeti Lajos (ford.) (1962): *A mongolok titkos története*. Gondolat, Budapest
- Róna-Tas András (1997): *A honfoglaló magyar nép*. Balassi, Budapest
- Szabados György (2011): *Magyar államalapítások a IX–XI. században. Előtanulmány a korai magyar állam történelmének fordulópontjairól*. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged
- Taşgıl, Ahmet (2010): *Töles Boyları*. • <http://ahmettasgil.files.wordpress.com/2010/10/toles.pdf>
- Tóth Sándor László (1998): *Levediától a Kárpát-medencéig*. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged

Tudós fórum

BESZÁMOLÓ A TÁRSADALMI NEM: ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK, KUTATÁSI EREDMÉNYEK KONFERENCIA ELŐADÁSÁIRÓL

Lantos Nóra

doktorandusz,
ELTE Pszichológiai Doktori Iskola

Máriási Dóra

doktorandusz,
ELTE Pszichológiai Doktori Iskola

Szemán Dénes

doktorandusz,
ELTE Pszichológiai Doktori Iskola

Vida Katalin

doktorandusz,
ELTE Pszichológiai Doktori Iskola

Kovács Mónika

PhD, egyetemi docens,
ELTE Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézet
kovacs.monika@ppk.elte.hu

Ez év májusában az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya tudományos ülést rendezett a társadalmi nem elméleti megközelítéseiről és a hazai kutatások eredményeiről. A konferencia első szekciója *A társadalmi nem és a pszichológiai elméletek* címen a pszichológia három különböző irányából kiinduló előadást fogott össze: egy pszichoanalitikus, egy szociálpszichológiai és egy kognitív pszichológiai keretbe illeszkedő gondolatmenetet ismerhettünk meg. Míg Pléh

Csaba azzal foglalkozott, hogyan hat – ha egyáltalán – nemünk a megismerési folyamatokra, addig Borgos Anna és Kovács Mónika a nemeket konstruáltságukban vizsgálta, megkérdőjelezvén a nőiség biológiai mibenlétét és rögzítettségét. Borgos Anna a pszichoanalitikus elméletek nőiségképét elemezte, míg Kovács Mónika azt mutatta be, hogy a női mivolthoz kapcsolódó sztereotípiák és identitások más hierarchia-legitimáló ideológiákkal összekapcsolódva hogyan rögzítik a

nők hátrányos helyzetét a társadalomban.

Pléh Csaba előadásában nem tett különbséget abban, hogy nemek alatt biológiai és/vagy társadalmi tartalmakat kell-e értenünk. Ám az előadó a későbbiekben megkülönböztette azokat az eredményeket, melyek az iskolázottság, szocializációs tényezők ellenére is eltérést mutatnak, vagyis a sztereotípiákon túllépve esetleg „valódi”, tehát a környezet által fel nem számolható nemi különbségeket jelentenek. Ez a kutatási stílus és módszertan leírónak, tényszerűnek és objektívnek hat, mintegy távolságot tartva a társadalmi nemeket érintő aktuális tudományos és ideológiai vitáktól. Arra enged következtetni, hogy nem a diszkurzív térben dől el a „nemek igazsága” pusztán retorikai eszközökre támaszkodva, hanem a kísérleti pszichológus laboratóriumában, ahol az alapos kutató pontos méréseket végezve mélyebbre, a megismerési folyamatok szintjére képes behatolni. Ám a megközelítés épp ettől válik izgalmassá: hiszen mit jelentenek valójában ezek a kimutatható különbségek, mi következik belőlük? Honnan válik jelentőssé valamilyen eltérés?

Az előadás elején az előadó Doreen Kimura *Férfi agy, női agy* című könyvét említette, mely egy kifejezetten népszerűvé vált, laikusoknak szóló írás. Ennek kapcsán merült fel, hogy a funkcionális, működésbeli eltéréseinkre hivatkozva lehet érvelni férfi és nő eredendő (és esszencialista) mássága mellett, mely fenntarthatja egyenlőtlen társadalmi pozíciójukat. A gendertudományokban gyakran használt alfa és béta torzítás (Hare-Mustin – Marecek, 1990) a férfiak és nők közötti különbségek igazolására és felerősítésére, illetve minimalizálására utal. A „női agy, férfi agy” típusú művek a másság természetesnek tételezésével burkoltan vagy éppen expliciten hierarchiaigazoló elméletekké válhatnak, már

önmagukban azzal, hogy a kísérletekben mért különbségeket feminin és maskulin viselkedésmintákhoz, tulajdonságokhoz kötik.

Borgos Anna előadásában bemutatta a pszichoanalízis nőiségképével kapcsolatos külső és belső vitákat, Freud nőkkel kapcsolatos gondolatait, melyek egyszerre bizonyultak modernnek és progresszívnek, másrészt korlátozóknak és előítéletekkel terheltnek. Borgos Anna szerint utóbbit már a pszichoanalitikusok Freudot követő első generációja is (például Anna Freud) igyekezett finomítani, esetenként korrigálni. Később mások, mint Karen Horney és Joan Riviere, erősebb és markánsabb kritikát fogalmaztak meg, rávilágítva a patriarchátus nőket elnyomó hatalmára, ami a freudi nőképben bizonyos fokú igazolást nyert. Az 1970-es évek pszichoanalitikusai, mint Nancy Chodorow vagy Julia Kristeva, feminista gondolkodókként kritizálták Freud nőkkel kapcsolatos elképzeléseit. Azok az elméletalkotók, akik a női pszichoszexuális fejlődés alakulását és kimenetelét, az Ödipusz-komplexus jelenségét, a lányok kasztrációs komplexusát célozták meg, a pszichoanalízis nőképének értelmezték újra, hiszen ezen keresztül vezette le Freud a nők alacsonyabb rendű erkölcsi beállítódását a férfiakéhoz képest.

Az elmélet és a gyakorlat közti ellentmondás erősen jelentkezett Freud és a pszichoanalitikus nők viszonyában is, akiket kivétekként tekintett. Ez az ellentmondás továbbra is érvényes lehet, hiszen a nőiségről elfogadott és elterjedt elméletek közvetlenül ültetődnek át a gyakorlatba. Így bár Borgos Anna kiemelte Ferenczi gondolatait, aki kiállt a nők szexuális örömhöz való jogai mellett, és felhívta a figyelmet a kettős morál álságos mivoltára, továbbra is kérdéses maradt, hogy a pszichoanalízis „mely olvasata” vált és válik itthon

mérvadóvá a közben eltelt majd száz év alatt. Az államszocializmus alatt hallgatásba kényszerülő magyar pszichoanalitikus mozgalom vajon mennyire bizonyult nyitottnak és befogadónak a progresszív, többnyire nyugati feminista áramlatok iránt?

Kovács Mónika előadásából kiemelendő az a megvilágító erejű 2015-ös amerikai felmérés, melyben férfiak értékelték a feleségüket és lányukat a számukra kívánatosnak tartott tulajdonságok mentén. Ebből kiderült, hogy az értékelést erősen befolyásolta, milyen szerepet töltött be az értékelt személy: vagyis ugyanaz a férfi, miközben autonómiára, önállóságra biztatja lányát, a feleségénél már sokkal inkább a gondoskodó, alárendelődő vonásokat tartja előnyösnek. A kutatás rávilágít arra a jelenségre, amikor a sztereotípiától nem látjuk a személyt. Az előadásában Kovács Mónika az androgün emberkép normatívítását, mely szerint egy személyen belül a nőies és férfias vonások kibontakoztatása lenne a cél, megoldásként említette a nemi szerepek előírásaival és a nemi esszencializmus merevségével szemben. Ugyanakkor mennyire tud megengedő lenni ez a modell az ettől való egyéni eltérésekkel, elképzelhető-e, hogy a pólus másik végén éppen az androgünitás válik előírásossá és korlátozóvá? Az előadó meglátása szerint a személyiségvonások felszabadítása a maskulin és feminin minősítések től valójában felszámolná ezt a dilemmát, férfias és nőies tulajdonságok helyett csupán sokféleségről beszélhetnénk előjelek nélkül.

A második szekció három előadása a társadalmi hierarchiát igazoló ideológiákat: szexizmust és heteroszexizmust, valamint a nemi sztereotípiákat járta körül. Mészáros György a heteroszexizmus fogalmának történeti áttekintésén keresztül érzékeltette, hogyan válik a heteroszexizmus a társadalmi

egyenlőtlenségeket igazoló és fenntartó hatalmi ideológiává. Ennek alapja a homofóbia, amely a szexuális előítéletekben és a nemi komplementaritás elvében gyökerezik, azaz annak hitében, hogy két nem létezik, és azok esszenciálisan összetartoznak. Innen már csak egy hatalmas lépés a heteroszexualitást normatívva tevő heteroszexizmus ideája, amely hatalmi komponensnél fogva biztosítja a heteroszexuális férfiak domináns pozícióját a társadalomban. A heteroszexizmus más izmusokkal szemben inkább hordozza magán a félelem és a rejtőzködés élményét (a homoszexuális közösség tagjai számára), miközben a választás percepcióját kelti, és egy vitatott emberi jogi helyzetbe ágyazódik. A heteroszexizmus a homoszexuális férfiakat társadalmi szempontból inkább stigmatizálja. Mészáros György idézte Rédei Dorottyt, aki az iskolai homofóbiával kapcsolatos kutatásában összefüggést talált a homofóbia és a maskulinitás uralkodó reprezentációi között, amely így felveti az iskolai szocializációs minták hangsúlyos szerepét.

Kende Anna azokból a mikromechanismusokból mutatott be egy példát, amelyek finom eszközökkel tartják fent a nemek közötti strukturális egyenlőtlenségeket. Előadásában a csoportközi segítségnyújtás és jóindulatú szexizmus kapcsolatát vizsgálta a szociálpszichológia kísérleti hagyományát követve. Szemléletes példán mutatta be azokat a finom mechanizmusokat, amelyeken keresztül a nemi megkülönböztetés rejtett utakon fejeződik ki. Ezek a folyamatok nagyban felelőssé tehetőek a példa szerint azért, hogy a Magyar Tudományos Akadémia tagjai között a mai napig is nagyon alacsony a nők aránya. Felmerül a kérdés, hogy amennyiben nyílt diszkriminációról nem beszélhetünk, akkor mi lehet ennek a hátterében?

Kende Anna szerint rejtett utakon fejeződik ki a megkülönböztetés, és ennek egyik típusa maga a szexizmus, amely nem mint a férfiak ideológiája, hanem mint társadalmi működésmód jelenik meg. Azt implikálja, hogy melyik társadalmi csoporté a hatalom. Ennek a mechanizmusnak az egyik ideológiája a jóindulatú szexizmus, amely pozitív érzelmekkel és sztereotípiákkal, valamint az érzelmi kölcsönös függés mítoszával, a nemek közötti komplementaritásra építve „tartja helyükön” a nőket. Fentiek következménye az is, hogy csoportközi szituációkban a segítségnyújtás eleve aszimmetrikus helyzetből indul ki, miközben a magas státuszú csoport a segítségnyújtáson keresztül megerősítheti magas státuszát is. Mindez különösen igaz a függőségorientált segítségnyújtás esetén, ami megerősíti az aszimmetrikus helyzetet, szemben az autonómia-orientált segítségnyújtással, amely inkább képessé teszi a segítségkérőt és fejlődésre sarkall. Kende Anna és munkatársai kutatása a nemekre vonatkoztatva igazolta, hogy a jóindulatú szexizmus előfeszítése a függőségorientált segítségkérésre motiválja a nőket, és függőségorientált segítségnyújtásra a férfiakat, fenntartva ezzel a nemek közötti társadalmi hierarchiát. Kende és munkatársainak eredményei rámutatnak a „lovagiaság” működésmódjára is, amikor az ilyen interakciók a nemek közötti komplementer, pozitív csoportközi viszony fenntartásának igyekezetén keresztül a válnak társadalmi hierarchiát fenntartó vagy növelő társas akussá.

Forgács Bálint, Pléh Csaba és Mara Richmann nemreprezentatív kérdőíves kutatásukban az egyetemi diákok gondolkodási formáinak (empátia, rendszerezés és autizmus) és a szakválasztási preferenciáinak kapcsolatát vizsgálták. Eredményeik azokat a sztereotípi-

ákat igazolták, melyek szerint a nők inkább az empátiát, míg a férfiak inkább a rendszerző gondolkodást vallották magukénak, és mindez meghatározta szakválasztási preferenciáikat is (férfiak esetén a műszaki, míg a nők esetén inkább a bölcséleti képzések domináltak). A nemi sztereotípiák a féltékenység dimenziójában is megerősítésre kerültek oly módon, hogy az érzelmi hűtlenségre a női minta, míg a szexuális hűtlenségre a férfi minta volt érzékenyebb alacsony korrelációk mellett. A szerzőpáros a társadalmi kíváncságnak, mint például az „elvárt” nemi szerepnek való megfelelés szándékát nem vizsgálta.

Az interdiszciplináris férfikutatások (*men's studies*) nézőpontjából rátekintve a bemutatott elméleti konstrukciókra és eredményekre, adódik a kérdés, hogy mindezek mit is árulnak el a férfiakról mint társadalmi csoportról. Lélektani szempontból vizsgálva a heteroszexizmus a férfiak számára nem más, mint a chodorow-i (2000) értelemben megfogalmazott félelem a nőiességtől, azaz mindattól, ami adott társadalomban nőiesként sztereotipizálódik. A komplementer és duális nemi szerepekben és viszonyokban való gondolkodás ennek értelmében, a férfiaknak mint nagyobb társadalmi hatalommal bíró csoportnak mélylélektani, identitáspolitikai érdeke. Mindezt kiegészíti a jóindulatú szexizmus kifinomult ideológiájával, amely fenntartva a duális és komplementer nemi hierarchiát, egyben megerősíti a férfiak domináns pozícióját. A nemi sztereotípiák pedig megerősítőként szolgálnak azzal, hogy leírják és előírják az igazi férfiaság – és nőiesség – jelentését, olyan férfiképet mutatva, amelyet Raewyn Connel (1995) ausztrál szociológus hegemon maszkulinitásnak hív. Definíciójában a hegemon maszkulinitást olyan társadalmi nemi viszonylatok konfigurációjaként

határozta meg, amely a patriarchátus legitimitációjának problémájával kapcsolatosan aktuálisan elfogadott választ testesíti meg, azáltal, hogy garantálja a férfi uralmi, illetve a nő (és más maszkulinitások) alárendelt pozícióját. Így a hatalmi kérdések továbbra is identitásokban, ideológiákban és sztereotípiákban megtestesülő férfi privilégiumok maradtak. Ez egyben azt is jelenti, hogy el kell ismernünk; ahol a hatalom, ott a felelősség. A kérdésre válaszul, hogy mindezen hogyan lehet változtatni, Kende Anna arról beszélt, hogy nagyobb figyelmet kellene szentelnünk a már meglévő jó gyakorlatoknak (mint például a kvóták bevezetésének lehetősége), továbbá kiemelte a média felelősségét a nemek közötti csoportviszonyok kiélezésében. Mészáros György pedig reményét fejezte ki, hogy a különböző rendszerkritikus, például a kapitalizmust bíráló nézőpontok lazíthatják a patriarchátus szövetét, teret biztosítva ezzel a különféle inkluzív maszkulinitásoknak is.

A harmadik szekció előadói a nemi egyenlőtlenségek munkahelyi-szervezeti és munkaerő-piaci megnyilvánulásaira mutattak rá: milyen mechanizmusok tartják fenn ezeket, hogyan maradnak ezek láthatatlanok a mindennapokban, ugyanakkor kiugróak és felszólító jellegűek a tudományos vizsgálatok tükrében? A felsőoktatás, illetve a kutatói pálya milyen kihívásokat jelent a nők számára a férfiakhoz képest, ez hogyan jelenik meg doktoranduszok körében ma Magyarországon?

Nagy Beáta ismertette azokat a rejtett folyamatokat, amelyeken keresztül a társadalmi nem kifejti hatását a szervezetekben, előállítva és fenntartva az egyenlőtlenségek rendszerét. Annak ellenére, hogy az utóbbi években a genderszemponatok iránti egyre növekvő érzékenységet, erre való figyelmet

tapasztalhattunk (például nemzetközi kampányok), a másik oldalon az „egyenlőtlenségi rezsim” változatlan fennállását találjuk. Ezt az ellentétet leginkább a „láthatatlanság” magyarázza, vagyis azok a finom mechanizmusok, amelyen keresztül az egyenlőtlenségek elfedve maradnak: mind a nők hátránya, mind a férfiak privilégiuma reflektálatlan marad, ehhez a fennálló hatalmi viszonyok nagyban hozzájárulnak, amelyek delegitimálják még a kérdésfelvetést is. Valójában a szervezetek nemek szerint megosztottak: a hierarchiában és a fizikai térben egyaránt. Előbbire példa az üveglafon-jelenség, amely egy ponton megakadályozza a nőket a magasabb pozíciókba jutásban; utóbbira pedig, hogy bizonyos alacsonyabb presztízsi és fizettségű munkakörökben (például támogató személyzet, segítő szakmák) általában magasabb a nők aránya, mint a versenyképesebb pozíciókban, illetve szakterületeken. A szervezetek által megkövetelt normák (jó munkaerő, jó vezető képe) sokszor kimondatlanul a férfiakat, illetve a maszkulin értékeket preferálja.

Gregor Anikó a nemi alapú hátrányok egy specifikus megnyilvánulási területén, a rész-munkaidős foglalkoztatottságban mutatta be szociológiai elemzéseit. A rész-munkaidő a nőket jelentősen nagyobb mértékben érinti Magyarországon, mint a férfiakat, amely részben egy önkéntes választás eredménye: sokan így próbálják összeegyeztetni a gyermekvállalást és a munkába való visszatérést. Ugyanakkor sok esetben a rész-munkaidős foglalkoztatottság kényszer: nincs más munkalehetőség, illetve ugyan csak félállásra szól a bejelentés, valójában teljes munkaidőről van szó, ami a munkaadó által preferált megoldás, és ez számos nehézséget rejt magában. Bár a nők a rész-munkaidőt gyakran átmeneti megoldás-

nak tekintik, sokszor a teljes visszatérés a munkaerő-piacra nagyon nehéz, ha nem lehetetlen. Magasabban fizetett munkakörökben, például vezetői pozíciókban gyakran nem is áll rendelkezésre a lehetőség; a rész-munkaidős foglalkoztatás legelterjedtebb formája az alulfizetett állásokban, a kiskereskedésben és szolgálati szektorban jellemző, ahol a kontrollálhatatlan műszakok miatt gyakori a „forgóajtó”-jelenség, a fluktuáció.

Összességében olyan hátrányokkal kell számolni, mint az alacsonyabb fizetés, a szegénység kockázata, a karrier megtörése, és a még több fizetetlen otthoni háztartási és gondoskodói munka. Ez utóbbi egy nőkre általában jellemző hátrányt erősít fel, miszerint a munkaórától függetlenül nagyobb részt vállalnak az otthoni feladatokban, ezzel tehermentesítve a házastársat, aki így több időt tud munkára, karrierre fordítani. Ezeket az adatokat kontextusba helyezi a felmérés, amely a nőkkel szemben támasztott elvárásokról szól: mennyit dolgozzon a nő hat éven aluli, illetve hat éven felüli gyermek mellett? A válaszadók legnagyobb arányban a rész-munkaidőt preferálják mindkét esetben a teljes munkaidőhöz és a „ne dolgozzon” opcióhoz képest. Ez az erős preferencia az egyébként női hátrányt okozó rész-munkaidős foglalkoztatás mellett rámutat a genderalapú probléma fent tárgyalt láthatatlására.

Kereszty Orsolya doktoranduszok körében végzett friss vizsgálata az előzményekkel szemben némi óvatosságra adhat okot. Az akadémiai pálya a kettős teher helyett felveti a többszörös terhek problémáját, hiszen nem pusztán a családi és munkahelyi szerepekről, hanem utóbbin belül is több feladatról beszélhetünk: kutatóként és oktatóként is helyt állni, nemzetközi versenyképességet szerezni számos olyan költséggel jár (például

nemzetközi mobilitás, kapcsolatépítés, publikációs nyomás), amelyek a férfiaknak kedvezhetnek hosszú távon. Az eredmények tanulsága szerint a doktoranduszok ezt saját szocializációjukban kevésbé érzik, hiszen az eredményesség érzetében, illetve a kutatói-oktatói szerepek fontossági sorrendjében, esetükben a kutatói szerep preferálásában ez a vizsgálat nem talált különbséget. Ugyanakkor az előadó az eredmények kritikus kezelésére intett, hiszen lehetséges, hogy a jelen kutatásban nem mutatkoztak meg olyan különbségek, amelyek a tudományos pálya későbbi szakaszában, a többszörös terhekkel együtt jelenhetnek meg.

A közös diszkusszió során felmerültek a megoldási lehetőségek, mint a probléma láthatatlanságának feloldása, annak ismételt tematizálása, megoldási módok kidolgozása. Fontos szempont volt például, hogy a gyakran követendő mintaként említett Hollandiában egészen más jelentéssel, minőséggel bír a rész-munka, ami nem a nők számára fennálló kényszer, hanem olyan lehetőség, amit a férfiak is igénybe vesznek. A három előadás fontos gyakorlati relevanciával bír, a kutatási eredményeket figyelembe kellene venni a szakpolitikák kidolgozásakor, és érdemes alkalmazni őket mindennapi életünk kritikus, genderszempontú vizsgálatakor.

Az utolsó, *Társadalmi nem és politikai preferenciák* szekcióban a politikai tér három kulcsszereplőjéről volt szó: a feminista mozgalmáról, az azzal szembe helyezkedő antigender mozgalmakról és a szavazó állampolgárokról. Elsőként Pető Andrea tartott előadást a Magyarországon és Európában is megjelenő genderellenes diskurzusokról. Pető szerint fontos látnunk, hogy a genderellenes mozgalom *nem* az évszázados antifeminizmus, *nem* a konzervatív emancipáció-ellenesség és *nem*

a visszarendeződés követelése; hanem alapjaiban véve egy új jelenség: egy nacionalista, újkonzervatív válasz a neoliberalis, globális rend hármás (menekültügyi, gazdasági, biztonságpolitikai) válságára. Olyan transznacionális mozgalom, amely nemzeti szinten fejti ki a hatását, de nemzetközi folyamatokhoz kapcsolódik. Eszköze a gyűlöletbeszéd, hatékonyan meghatározott ellenségképpel és érzelmi politikával működik, amely a „halál ideológiájának” nevezi a társadalmi nemek tudományát. Pető kiemelte, hogy az antigender mozgalom és a társadalmi nemek tudománya közötti viszony nem csupán világnézeti különbség (mint amilyen például a liberalizmus vs. konzervativizmus), hanem a viszony az evolúciós vs. kreacionista nézetrendszerek közötti vitához hasonlítható. Az antigender mozgalom veszélye, hogy relativizálni igyekszik a tudományt. Pető határozott állást foglalt az akadémiai szféra felelőssége mellett abban, hogy fellépjen az áltudományossággal szemben, és ne adjon teret ezeknek a diskurzusoknak.

Arra a kérdésre, hogy mit tehet a társadalmi nemek tudománya, Pető határozott programot fogalmazott meg: nem lehet elégséges válasz az ignorálás vagy a nevétségessé tétel. Pető a Nira Yuval-Davis által meghatározott transzverzális, átlós politizálás mellett érvelt, amelynek lényege, hogy minden pozícióból másképpen látszódik a világ, és minden olyan tudás, ami csak egyetlen pozícióból fakad, hiányos marad. Az egyetlen út a világ megértéséhez a különböző pozíciókból beszélő szereplők közötti dialóguson keresztül vezet. Kiemeli, hogy az egyes kérdésekben egyetlen nem értő felek közötti párbeszéd és a lehetséges szövetségek stratégiai jelentőségük. Fel kell ismernünk, hogy az antigender beszéd gyűlöletbeszéd, ami egyaránt jelent problém-

mát a konzervatívoknak és a liberális oldalnak is. Pető előadása végén emlékeztet rá, hogy nagy változások előtt állunk, és kérdés, hogy a szekuláris, tudományos elveken alapuló szakmánk hogyan tud reagálni ezekre a változásokra.

Szabó Mónika előadása a genderellenes mozgalmak által támadott feminizmust tette vizsgálati tárgyává, és mutatta be a 2015-ben végzett nagymintás, online felmérés eredményeit a feminista identitás és attitűdök tartalmáról. A kutatás eredményei szerint a magukat feministának vallók és a magukat feministának *nem* vallók között különbség mutatkozott szinte minden típusú szexizmus esetében: a feministák alacsonyabb pontszámot értek el a különböző szexizmus-skálákon. Kivételt képezett ez alól a férfiakkal szembeni ellenséges attitűd, ahol viszont a feministák mutattak magasabb értékeket. Ez az eredmény az „aktivista feministákra” még fokozottabban igaznak bizonyult. Az adatok értelmezéséhez Szabó a feminista identitás fejlődésének modelljét használta (Downing és Roush, 1985), amely a kisebbségi identitás fejlődési modelljének mintájára azonosítja a feminizmussal való identifikáció különböző szakaszait. A modell szerint az első szakasz a hagyományos nemi szerepek és a férfi dominancia passzív elfogadása, amikor maguk a nők is természetesnek tekintik a nemek közötti különbségeket. A második szakasz a releváció, amikor a nők a saját életükben szembesülnek az egyenlőtlenségekkel és a szexizmussal. A szakasz jellemző érzése a felismert igazságtalanságok felett érzett düh és a heves indulatok. A harmadik szakasz a beágyazódás, a női csoportok felé való fordulás, a nyitottság és a sokféle nézőpont elfogadása, a düh érzésének átkeretezése. A negyedik szakasz a szintézis, a sztereotípiák megha-

ladása, amikor megkülönböztethetővé válnak az egyéni, csoportos és társadalmi szintű jelenségek. Az ötödik szakaszban a cselekvés felé való elköteleződés is megjelenik. A kutatásban megkérdezett feminista identitással rendelkező nőkre inkább a második szakasz erős érzelmei és a düh voltak jellemzőek, de Szabó az előadása végén az aktív elköteleződés és cselekvés melletti határozott állásfoglalása során emlékeztetett rá, hogy érdemes tudatosítanunk a feminista identitás pozitív korrelátumait is: a szolidaritás érzését, a jobb megküzdést, a kontrollérzetet és az önhibázatás csökkenését.

Krekó Péter a *Szélsőjobb, gender és értékek* című előadásában a szélsőjobboldali szavazók értékpreferenciáiról és annak gender vonatkozásairól beszélt. A 2014-es European Social Survey adatait elemző kutatás központi kérdését a szélső jobboldalon látható *gender gap* adta, vagyis annak a kérdése, hogy miért vannak a férfiak felülreprezentálva a szélsőjobb pártok szavazótáborában, és van-e ennek az értékek szintjén magyarázható háttere. A három fő kutatási kérdés arra vonatkozott, hogy a korábbi, 2010-es elemzéshez képest:

jelen van-e még a *gender gap*, mi jellemzi a szélsőjobboldali szavazók tekintélyelvűséggel kapcsolatos attitűdjeit, és az értékpreferenciák mutatnak-e nemi különbséget a szavazóbázison belül. Krekó elmondta, hogy a 2010-es adatokhoz képest a *gender gap* nem nagyon szűkült, továbbra is 62–38% a nemi arány a férfiak javára, de a 2014-es mintán az értékpreferenciákban eltűntek a nemi különbségek, egyetlen olyan érték volt, ahol korábban nem volt különbség, de ezúttal igen: a biztonság preferálásban. A korábbi eredményekből az látszott, hogy a Jobbikra szavazó nőket a hatalomhoz való viszony különböztette meg a többi szavazótól, 2014-re a biztonság lett a fő értékkülönbség, amelyet Krekó szerint valószínűleg a Jobbik néppártosodó jellege magyaráz.

Az interdiszciplináris tudományos ülés előadásai várhatóan még ebben az évben megjelennek az Eötvös Kiadó gondozásában.

Kulcszavak: *társadalmi nem, nemi különbségek, szexizmus, heteroszexizmus, egyenlőtlenségi rezsim, genderellenes diskurzus, feminista identitás*

IRODALOM

- Chodorow, Nancy J. (2000) *A feminizmus és a pszichoanalitikus elmélet*. Új Mandátum, Budapest
- Connel, Raewyn W. (1995) *Masculinities*. University of California Press, Berkeley–Los Angeles, CA
- Downing, Nancy E. – Roush, Kristin L. (1985). From Passive Acceptance To Active Commitment A Model

of Feminist Identity Development for Women. *The Counseling Psychologist*. 13, 4. 695–709. DOI: 10.1177/0011000085134013

Hare-Mustin, Rachel T. – Marecek, Jeanne (1990) *Making a Difference: Psychology and the Construction of Gender*. Yale University Press, New Haven, CT

KITÜNTETÉSEK

Nemzeti ünnepünk, augusztus 20-a alkalmából Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter és Závogyán Magdolna, az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős helyettes államtitkára tudósoknak, köztük akadémikusoknak és az MTA doktorainak is magas állami kitüntetéseket adott át.

MAGYAR ÉRDEMREND KÖZÉPKERESZTJE A CSILLAGGAL kitüntetést kapott

Csurgay Árpád István Széchenyi-díjas villamosmérnök, nanotechnológus, az MTA rendes tagja, a PPKE professor emeritusa,

Horn Péter Széchenyi-díjas agrármérnök, az MTA rendes tagja, a Kaposvári Egyetem örökös rektor emeritusa.

MAGYAR ÉRDEMREND KÖZÉPKERESZTJE kitüntetést kapott

Beluszky Pál Széchenyi-díjas geográfus, a földrajztudomány doktora, az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetének emeritus tudományos tanácsadója,

Fodor Pál az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának főigazgatója, a Történettudományi Intézet igazgatója,

Mesterházi Zsuzsanna gyógypedagógus, az ELTE professor emeritája,

Sárközy Péter az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtud. Intézetének nyugalmazott tudományos tanácsadója,

Sohár Pál Miklós Széchenyi-díjas vegyészmérnök, az MTA rendes tagja, az ELTE professor emeritusa.

MAGYAR ÉRDEMREND TISZTIKERESZTJE kitüntetést kapott

Altorjay István gasztroenterológus, az MTA doktora, a Debreceni Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára,

Antal Miklós neurobiológus, egyetemi tanár, az MTA doktora, a Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Kar Anatómia Szövet- és Fejlődéstani Intézetének igazgatója,

Dudás Illés gépészmérnök, az MTA doktora, a Miskolci Egyetem professor emeritusa,

Hancsók Jenő vegyészmérnök, az MTA doktora, a Pannon Egyetem tanára,

Horváth Dezső, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára,

Katona Tamás János, az MTA doktora, a Pécsi Tudományegyetem egyetemi tanára,

Kocsis Károly, az MTA rendes tagja, az MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének igazgatója, a Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Kar Földrajz-Geoinformatika Intézetének igazgatója,

Korondi Péter villamosmérnök, az MTA doktora, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára,